

Egy hajdani szellemi sziget a szabadsághiányos világban

KÁDÁR JUDIT beszélget az ELTE régi Angol Nyelv és Irodalom Tanszékéről **FERENCZ GYŐZŐ** professzorral, irodalomtörténésszel, költővel, egykori tanszékvezetővel, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia ügyvezető elnökével az ELTE Savaria Központban, a szombathelyi Angol Nyelv és Irodalom Tanszéken 2025. április 24-én

<https://doi.org/10.71157/upsz.2025.05-06.01>

LÁTÓSÓG

Kádár Judit: *Az ELTE angol–magyar szakán végzett az 1978-ban, később, 1983-tól az Angol Tanszék adjunktusa, majd 2005 és 2009 között az ekkor már Angol–Amerikai Intézet Anglisztika Tanszékén tanszékvezető, 2014 és 2020 között a Modern Angol–Amerikai Irodalom és Kultúra doktori program vezetője. Az elmúlt ötven évben különféle korszakaiban ismerte az angol és a magyar szakon folyó munkát. A Litera online folyóiratnak egy éve adott interjújában¹ megállapította, hogy amikor a szak hallgatója volt, „szellemi sziget volt az a tanszék”, szabad légkörű és befogadó. Diákkorának kiváló tanárai közt említette Ruttkay Kálmánt. Róla nekem az a Voltaire-nek tulajdonított idézet jut mindig az eszembe, amit egy-egy szemináriumán a hallgatónak többször is elmondott: „Nem értek egyet azzal, amit mondasz, de életem végéig harcolni fogok azért, hogy mondhasd.” Vagyis a szocializmus idején liberális eszmeiségre nevelt, anélkül, hogy a liberalizmus szót ki-ejtette volna a száján. Milyen egyéb megnyilvánulásai voltak annak, hogy az Angol Tanszék a szocialista rendszerben „szellemi sziget” volt? Egyáltalán, mi tette a létezését lehetővé a meglehetősen szabadsághiányos környezetben? Kik voltak azok a tanárai, akikről ma is úgy gondolja, hogy meghatározó szerepet játszottak a pályája alakulásában?*

¹ Ferencz Győző (2024. 04. 04.): Néha az egyensúly felborul, és nem az alkotás javára. Letöltés: <https://litera.hu/magazin/interju/ferencz-gyozo-neh-a-az-egyensuly-felborul-es-nem-az-alkotas-javara.html> (2025. 06. 19.).

Ferencz Győző: Bevallom, van bennem némi kétség, helyes-e, hogy én zengjem az egykori Angol Tanszék dicsőségét. Tizenkilenc éves koromtól ez volt az egyik, de legfőbb szellemi otthonom. A Tanszék nem volt olyan egyneműen nagyszerű, mint ahogy most lefestem, de csak arra fogok kitérni, ami azt mutatja, hogy tényleg sziget-szerű, hogy azt ne mondjam, deviáns kép-ződmény volt. Amennyire meg tudom ítélni, az egyetemen belül, de azon kívül is. Persze az ország nehezebb időszakai-ban – és melyik nem volt az? – többféle területen mindig voltak hasonló sziget-ek. Ott, ahol én mo-zogtam, ilyen volt az Európa Könyvkiadó is, és már egyetemistaként láttam, hogy átjárás van a két hely között.

Az 1960-as évek elejétől kezdve nyilván könnyebben jöttek létre szigetek, mint a megelőző évtizedben. Hogy az Angol Tan-szék az lett, abban közrejátszott a véletlen, még inkább kiváló emberek jó döntései, és az is, hogy a második világháború utáni angol-szász dominancia hatása elől a vasfüggönyön innen sem lehetett kitérni. Magyarországon, amely mégiscsak egy korlátozott társadalmi kísérlet terepe lett, pláne nem. Jellemző, hogy Budapest VII. kerületében, az igen vo-nalas vezetésű Madách Gimnáziumban 1967-ben emelt szintű, heti tizenkét órás an-gol tagozatos osztály indult. És nem a Tan-könyvkiadó hivatalos tankönyvéből tanul-tunk, hanem az iskola meghozatta a Long-man Kiadó akkor korszerűnek számító Alexander-sorozatát. Másfél évtizeddel

később hárman is tanítottunk a Tanszéken olyanok, akik itt, a Madáchban végeztek.

Pedig nem sokkal korábban, 1949 után az úgynevezett nyugati nyelvek és irodalmak egyetemi oktatását elsorvasztották. Angol szakon jó, ha egy tucat hallgató volt egy évfolyamon. De 1957-ben visszahelyezték a Tanszék élére az 1949-ben elbocsátott Szenczi Mik-lóst, majd a hatvanas évek elején elkezdődött egy felívelő korszak. Ekkor kapott itt állást

Ruttkay Kálmán is, aki a negyvenes évek végén már tanított a szakon néhány féléven át, de az ötvenes években szabadúszó lett (ami nem volt veszélytelen állapot, ahogy ez ő maga

egyre több angoltanásra lett szükség, a szak iránt pedig eleve nagy volt az érdeklődés

is elmondta Dávidházi Péternek és Kelevéz Ágnesnek egy életút-beszélgetésben).² Ezután azonban Stephanides Károlyné és András László nyelvészekkel együtt jó ideig ők hár-man határozták meg a Tanszék arcát. Amikor elkezdtem egyetemre járni, így láttam. Szenczi akkor már nyugdíjban volt, de voltak persze más nagy formátumú tanárok is, idő-sebbek, fiatalabbak.

A hatvanas évektől egyre több angolta-násra lett szükség, a szak iránt pedig eleve nagy volt az érdeklődés. Az évfolyamunkon száznál is többen voltunk. Ruttkay sokszor kifejtette, hogy tizenkét főnek nem lehet rendes szemináriumot tartani, ennyi ember nem tud beszélgetni egymással. De mit te-hettünk? Örültünk, hogy ott vagyunk. Több hullámban jöttek új tanárok, ha emlí-tek néhány nevet, hozzá kell tennem, más nagyszerű emberek is dolgoztak a Tanszé-ken. Péter Ágnes, Géher István, Sarbu Ala-dár irodalmat, Varga László nyelvészetet

² Ruttkay Kálmánnal beszélget Dávidházi Péter és Kelevéz Ágnes. In: Ruttkay Kálmán: *Összegyűjtött írások*. Budapest, Universitas Könyvkiadó, 2002, 309–340.

tanítottak, valamivel később Kéry László tanszékvezető, aki nem mellékesen a *Nagyvilág* főszerkesztője volt, a hetvenes évek elején odavette Dávidházi Pétert, Frank Tibort, Halácsy Katalint, Kúnos Lászlót, Nádasdy Ádámot, Takács Ferencet. A hatvanas évek újrakezdésétől számolva ez már egy harmadik nemzedék volt. Jöttek újabbak is, olykor korábbi nemzedékből, például Kretzoi Miklósné, a kitűnő amerikanista, aki doktori témavezetőm volt. És nálam is fiatalabbak, sok gyógyó elme, de itt megálok a felsorolásban, mert a régi Tanszékről beszélgetünk.

Hogy mitől volt különleges a Tanszék? Mindenekelőtt megőrizte normalitását. Sokat elmond egy társadalomról, ha a normalitás különlegességnek számít. Nyilván sokféle felfogású ember fordult meg itt, sokféle ambícióval, de a szakmai elhivatottságnak, magas minőségigénynek, kölcsönös tiszteletnek volt integráló ereje. Csak a szellemi teljesítmény számított, az előmenetel nemigen érdekelt senkit. Igaz, nem is volt ez akkora kényszer, mint ma. Ruttkay Kálmán ötven évesen adjunktus, Géher István a negyvenes éveiben is – nem mondom, hogy boldogan, de – tanársegéd volt, és senki sem gondolta, hogy kevesebbet érnének, mint ha docensek vagy egyetemi tanárok lennének. De ha valaki tudományos fokozatokban előrejutott, az a Tanszéknek csak előnyére vált. Nem érződött továbbá semmiféle ideológiai kényszer. Ruttkay Kálmán nem azért nem mondta ki a *liberalizmus* szót, mert tartott a következményektől (nem lettek volna következmények), hanem mert nem értett egyet semmiféle elméleti leszűkítéssel. Helyette, az Eötvös Collegium szellemében, mintát adott a kritikai

gondolkodásból, bár ő ezt sem mondta volna így. És nem ő volt az egyetlen, mondhatni, általában ilyen felfogásban zajlott az élet.

A Tanszéken uralkodó viszonyokat jól jellemzi, hogy miután az 1980-as évek közepén odakerültem, egyszer váratlanul bejött az órámra Rot Sándor nyelvészprofesszor. Sajátos jelenség volt, a Szovjetunióból települt át 1975-ben, minden módon kirítt a Tanszék

oktatói közül. Talán nem volt veszélytelen, de senki tudta komolyan venni.

Éppen John Keatsról volt szó. Az óra végén egy kis szónoklatot intézett a hű-

ledező hallgatókhoz, és táskájából elővett egy különlenyomatot, felmutatta nekik Keatsról írt tanulmányát. (Minderről volt különlenyomata.) Vagyis felkészült az óralátogatásra. Másnap, és ez a történet lényege, odajött hozzám a folyóson a tanszékvezető Sarbu Aladár, és elnézést kért: higgyem el, nem ő küldte be Rotot az órámra. Ő, a tanszékvezető elnézést kért tőlem, a frissen odavett fiatal kollégától egy professzor önkényes akciója miatt. Ez mindent elmond a Tanszékét belengő demokratikus légkörről. Később ő is, majd jóval később, amikor átvettem tőle a költészettörténeti évfolyamelőadást, Ruttkay Kálmán is bejött egy-egy órámra, de egyik esetben sem volt olyan érzésem, mintha ellenőrizni akarnának, mindkettő inkább megtisztelő volt.

A Tanszék szigetjellegéhez hozzátartozik, hogy bár a könyvtára szűkös és kissé esetleges volt, mert megfelelő és folyamatos gyarapítására soha nem volt pénz, hallgatóként sok mindent található benne az ember a kötelező olvasmányokon kívül is. Nem mintha azokból elég példány lett volna, ezért az angol nagykövetség könyvtárába is jártunk.

ő, a tanszékvezető
elnézést kért tőlem

Olykor félszívvel figyelmeztettek minket, hogy nem kellene, de nem akadályozták meg. Legfeljebb, ahogy kiderült, titokban fényképeket készítettek a belügyi szervek.

A Tanszék felemás helyzete pontos tükre volt a kor felemáságának. A tanszéki könyvtárban megvolt például George Orwell összegyűjtött esszéinek négy kötetete, bárki elolvashatta

őket. 1983-ban az Európa Könyvkiadó angol csoportjában voltam szerkesztő, és felmerült, hogy ki kellene adni Orwell *1984* című disztópikus regényét. Kész kézirat volt már, Szijgyártó László korábban lefordította. Miután Osztoivits Levente főszerkesztővel megbeszéltek, az irodalmi vezető, Antal László kiment a szobából, hogy telefonáljon az illetékes helyre, pártközpontba, Kiadói Főigazgatóságra, nem tudom. És pár perc múlva jött vissza: nem engedélyezik. De ugyanakkor az *Élet és Irodalom* 1984. januári első számában egészoldalas cikket közölt a regényről Takács Ferenc kollégámtól, aki a lektori jelentésnek álcázott írását azzal zárta, hogy kiadásra javasolja a művet. A rendszer szeszélyesen működött.

A Tanszékre járt a *Times*, a *New York Review of Books*, a *Times Literary Supplement* és még ki tudja, hány folyóirat. Ha az ember reggel bement, már hallgatóként is elolvashatta az egy-két nappal korábbi *Timest*. (Időbe telt, amíg Londonból ideért.) Valahol úgy gondolták, ahhoz, hogy egy tanszék egyetemi szinten működjön, kellenek az irodalomkritikai folyóiratok. És kell egy napilap is. Amikor az Európa Könyvkiadóba kerültem, ugyanez volt a helyzet. Oda is járt minden. Mégis, ez 1983-ban lehetett, Osztoivits Levente főszerkesztő megkérdezte

a tanszék képezte azokat, akik a magyar és az angol nyelv kultúrái között működtek

tőlem, milyen folyóiratot rendeljenek meg, hogy a kortárs költészetben jobban tájékozódjak. De hiszen már mindenre előfizettek. Úgyhogy a chicagói *Poetry* magazint kérttem, pár hónap múlva meg is érkezett az első szám.

Az Európát és az Angol Tanszékét két ikervárnak láttam. Az alapfeladat mindkét helyen a

kultúrák közvetítés volt. Hiszen a tanszék képezte azokat, akik a magyar és az angol nyelv kultúrái között működtek, a nyelvtanárokat, a kiadói szerkesztőket, fordítókat, az egyetemi tanszékek utánpótlását. És a kutatókat is. Ezért az oktatók valamilyen szinten jelen voltak a magyar szellemi életben. A fél Tanszék az Európa Könyvkiadónak dolgozott külsősként, válogatásokat készítettek, utószavakat és jegyzeteket írtak, fordítottak, és fordításokat vetettek egybe az eredetivel, kismonográfiákat írtak az *Írók Világa* sorozatba. Géher István pedig sok évtizeden tartott műfordítás-szemináriumából folyamatosan vitte be a fiatal fordítókat – szó szerint személyesen kísérte őket – a Kiadóba. És sokan dolgoztunk a Rádió irodalmi műsoraiba. Ezek a különmunkák persze megélhetési okokból is jól jöttek.

Miközben maga az anglistika és a tanszék – ahogy az idézett beszélgetésben Ruttkay Kálmán mondta – intézményesen marginális helyzetben volt, az anglisták szerepe, az angolszász kultúra előbb említett hatásától nem függetlenül, túl is nyúlt a közvetítőszerepen. Hozok néhány példát – és mivel Shakespeare köztudottan magyar szerző, a *Hamlet* a magyar irodalom elidegeníthetetlen része, Arany János fordításában számos sora szállóigévé vált, vele kezdem. Ruttkay

gondozta annak idején Arany és Vörösmarty kritikai kiadásában a Shakespeare-fordításokat. Ő, Kéry, Géher és Takács tudományos igényű utószavak sokaságát írták az Európa Könyvkiadó „BBC Shakespeare”-sorozatának kötetéhez. Dávidházi Péter – angolul is megjelent – könyve a hazai Shakespeare-kultuszról és Géher nagyhatású Shakespeare-monográfiája két eltérő szemléletű, de egyaránt jelentős összegző mű.

Az már nem a közvetítő szerep része, de nem is független az angolszász kultúra dominanciájától, hogy Dávidházi Péter, aki azután sem távolodott el a Tanszéktől, hogy az Irodalomtudományi Intézetbe ment át, Arany János kritikus munkásságáról és magyar irodalomtörténetírás történetéről írt hiánypótló monográfiákat. Az Akadémiai Kiadó *Strukturális magyar nyelvtanában* a hangtánt Nádasy Ádám és (az ugyancsak angol szakon végzett) Siptár Péter, a szótagról szóló fejezetet Törkenczy Miklós, a hanglejtésről szólót Varga László írta. Takács Ferenc évtizedeken át rendszeresen közölt magyar irodalmi kritikákat különféle lapokba, és elismert filmkritikus, művészeti szakíró.

Frank Tibor a magyar-amerikai és magyar-brit történelmi kapcsolatokat kutatta. Mindezt a teljeség igénye nélkül mondom, tudnám folytatni. Olykor feszültségekhez vezettek ezek a – volt, aki így érezte – határátlépések. Nem minden magyar humán tudományokkal foglalkozó intézmény fogadta kitörő lelkesedéssel kollégáim eredményeit.

Ugyanez a megváltozott kulturális szerep mutatkozott meg abban is, hogy Gergely Ágnesztől és Géher Istvántól Rakovszky Zsuzsán és Nádasy Ádámon át Mesterházi

Mónikáig, Szabó T. Annáig, Szlukovényi Katalinig, Gerevich Andrásig és tovább ilyen sok költő végzett angol szakon. És ott vannak a prózaírók, Sarbu Aladár, Bán Zsófia, mások. Egy kor szelleme nyilvánul meg ebben, ahogy mondani szokás, az angol lett az új latin.

*Az említett interjúban a magyar szakról így fogalmazott: „A magyar szak más világ volt. Nem éreztem, hogy kapcsolódnai tudnék.” Mi-
ben különbözött a magyar szak az angoltól,
aminek a hatására inkább az angol nyelvű
irodalom felé fordult?*

Más volt a két szak szerkezete. Az angol szakon egy tanszékhez kapcsolódtunk öt éven át. Ez hosszú idő. Ha sokan voltunk is, mindenki ismert mindenkit. A magyar szakon öt év alatt öt irodalomtanszék adta az órákat, korszakok szerint, ezenkívül volt egy világirodalom tanszék is. És nyelvészeti tanszékből is több. Ez nem is lehetett másként, de nehezebb volt viszonyt kialakítani. És zártabbnak is éreztem, vagy talán én nem

kerestem a módját. Más világ uralkodott arrafelé. Jobban jelen volt a politika, számított a tudományos fokozatok hierarchiája.

ha sokan voltunk is,
mindenki ismert mindenkit

*A két szakon uralkodó eltérő viszonyokról
árulkodott a tantárgyfélével is. A magyar szaka-
kosokat beosztották egy-egy tanárhoz, ha vala-
kit Tolnai Gábor szemináriumához soroltak
be, akkor hozzá kellett járni. Mindeközben az
Angol Tanszéken a félév elején egy tantárgyfélé-
vételi napot tartottak, ahol a tanárok az egyik
tanterem padjain ülve hatalmas papírlapot
tartottak a kezükben, amin a tárgyuk neve és*

az órájuk időpontja szerepelt, alatta tizennégy beszámozott üres sorral – így lehetett feliratkozni. Ez hatalmas szabadságot jelentett a diákoknak – megválaszthattuk a tanárainkat.

Amikor én jártam angol szakra, nem volt tantárgyfelvételi nap. A kötelező kurzusok közül egyik szakon sem választhattunk szabadon, hanem a szakpárok szerint kialakított csoportokat valahol, talán a Tanulmányi Osztályon, beosztották. Ügyeskedni kellett, ha valakinek az órájára a központi beosztás ellenére be szerettünk volna kerülni. Nem mindig sikerült, de angol szakon mintha könnyebb lett volna, mint magyaron. Harmadévesen valahogy bejutottam Németh G. Béla 19. század második felének magyar irodalmáról tartott szemináriumára. Mindenki hozzá akart járni. Az első órát megtartotta, de a következő héten egy fiatal kolléganője jelent meg, és zavartan közölte, hogy a tanár úr sajnos nem tudja vállalni a csoportot, ő veszi át a szemináriumot. Sosem tudtuk meg, mi történt. Talán semmi, talán tényleg nem ért rá abban az időpontban, de az ottani légkör miatt ezt nem nagyon hittük.

Az órabeszámok miatt elkerülni sem lehetett olyan magyar szakos irodalmárokat, akikhez az ember nem szívesen jelentkezett volna magától. Visszatekintve persze egyáltalán nem bánom, hogy Pándi Pálhoz voltam beosztva, legalább láthattam. Az ilyen, jelentős tényezőnek számító emberek, az volt az érzésem, már nem értek rá a tanítással, hallgatókkal foglalkozni. Talán jobb is. Az angol szakon nem okozott gondot átkéredzkedni egy másik csoportba.

Milyen stációkon át jutottak el odáig az ELTE-n, hogy az angolnyelv és irodalmi képzésen belül különvált az amerikanisztika, és ma a hajdani tanszék neve ELTE BTK Angol-Amerikai Intézet?

Az angol tanszék hivatalos neve hosszú időn át Angol Nyelv és Irodalom Tanszék volt. A mindig népszerű angol szakon a hallgatók száma az 1990-es évektől hirtelen megnőtt. A kötelező orosz megszűnésével kellett az iskolába az angoltanárok. Nagyszámú pedagógust, főleg orosz tanárokat kellett átképezni, ekkor alapította Medgyes Péter a hároméves képzést nyújtó ELTE Angol Tanárképző Központot, amely az Angol Tanszékkel párhuzamosan működött – és ha emlékezetem nem csal: együttműködött. Az Angol-Amerikai Intézet 1994-ben alakult meg, négy tanszékkel: Anglisztika, Angol Nyelvészet, Angol Alkalmazott Nyelvészet és Amerikanisztika. Medgyes Péter Tanárképző Központja 2006-ban lett az ötödik: Angol Nyelvpedagógia Tanszék. Érde-

az volt az érzésem, már nem értek rá a tanítással, hallgatókkal foglalkozni

kes még, és ezt csak most tudtam meg, ahogy utánanéztam a dolgoknak, hogy 1947-1948-ban az Angol mellett volt egy rövid életű Amerikai Intézet is.

Ami az irodalmat illeti, eleinte sajnáltam, hogy míg korábban teljesen szabadon garázdálkodhattunk, és hirdettünk meg angol vagy amerikai irodalmi kurzusokat, a különválás után erre kevesebb lehetőség adódott (bár senki nem tiltotta meg), hiszen az amerikai irodalomra volt egy külön tanszék. Amikor később megalakult az Angol-Amerikai Irodalom és Kultúra doktori program, akkor a PhD-hallgatóknak újra

tarthattam amerikai költészeti kurzusokat főleg a modernistákról, Wallace Stevensről, William Carlos Williamsről, és a vallomásokról, Sylvia Plathról, John Berrymanról, másokról.

A szakdolgozatát és később a kisdoktori disszertációját is John Berryman költészetéből írta. Hogyan jutott el tőle az ír Seamus Heaney-ig (1939–2013), akiről elmondhatjuk, hogy Ön az egyik fő fordítója, Ön fordította Mesterházi Mónikával, Gerevich Andrással és Imreh Andrással a Nobel-díjas költő utolsó, magyarul Élőlánc címen 2016-ban megjelent kötetének verseit. Egyetemista korában még csak nem is ismerhette Heaney költészetét, hiszen bizonyára nem szerepelt a tananyagban, lévén, hogy első verseskötete 1966-ban jelent meg, és verseiből az első válogatást csak 1980-ban jelentette meg a fordító Tandori Dezső.

Ők mindhárman több verset fordítottak Heaneytől, mint én. És Tandori is. De sok szemináriumot tartottam róla, és sok éve szervezem a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémián – Írország Nagykövetségének támogatásával – a Seamus Heaney-émlékszedéket. Ezeket kiadjuk, és többnyire tényleg én fordítom magyarra. De visszatérve a kérdésre: az idegen nyelv szak előnye, hogy az ember nincs kiszolgáltatva a közvetítő fordításoknak. A hetvenes évek elején érkezett a Tanszékre egy észak-írországi anyanyelvi lektor, Peter Doherty. Itt is maradt Magyarországon, jó barátom lett, sajnos évekkel ezelőtt elhunyt. Egyszer bejött helyettesíteni Kodolányi Gyulát – talán harmadéves voltam –, és egy stencilezett lapon rövid verseket osztott szét, köztük volt W. B. Yeats-tól az *A Coat (A kabát)*, ma is emlékszem rá, hogyan elemzte. És egy Heaney-vers is a *North (Észak)*

című kötetből, akkor jelent meg, és revelációként hatott rá, ezt később is többször hallottam tőle. De az írekkel akkor még nem foglalkoztam. Berrymanról Jánosy István költőtől hallottam, akit elsőévesen felkerestem a verseimmel. Épp Berrymant fordított, mutatta, milyen nehézségeket kell megoldania. Megérintettek a versei. Amikor a szakdolgozatot írtam, beleütköztem abba, kritikusai milyen sokszor hivatkoznak Yeatsre. Az egyetemen, ha volt is szó róla, valahogy elkerültem. Elkezdtem foglalkozni vele, és a nyolcvanas évek végétől harminc éven át tanítottam. Tőle egyre táguló körökben jutottam el a kortársaihoz, a Yeats utáni, Yeats előtti költőkhöz, végül nemcsak a költőkhöz.

Újrafordította W. B. Yeats talán egyik leghíresebb, manapság igen aktuálisnak tűnő versét, A Második Eljövételt (The Second Coming). Ezt korábban Nagy László is lefordította. Milyen okból, belső készletéből fordít le, illetve újra egy verset?

Kiábrándító lesz a válaszom. Szinte soha nem fordítok verset passzióból. Mindig megbízásból dolgoztam. Így volt *A Második Eljövétel* esetében is. Még gimnáziumi tanár voltam, amikor felhívott telefonon az akkor készülő új gimnáziumi irodalomtankönyv egyik szerzője, és arra kért, fordítsam le a verset a harmadikos szöveggyűjteménybe, 1981-ben meg is jelent. Úgy érezte, Nagy László fordítása nem követi az eredeti belső szerkezetét. Aztán Várad Szabolcs bevalógatta a *Klasszikus angol költők* című antológiába, és az évek során több helyen is megjelent. Yeatsset nehéz fordítani, mert a saját filozófiai-kozmológiai rendszerének szerkezeti mintázata adja sok versének a vázát, de ezt nem könnyű észrevenni, hát még

visszaadni. Amikor az Európa Könyvkiadónak szerkesztettem a 2000-ben megjelent *Lyra Mundi* Yeats-kötetet, a fordítóknak fénymásolatban átadtam Norman A. Jeffares minden egyes vershez készített részletes magyarázó jegyzetét, amely felfedte az utalásokat, a szerkezeti mintákat.

Az Anglisztika Tanszéken mennyi teret kapott, az ír irodalom és kultúra?

A kilencvenes években az irlandisztika hihetetlenül felfutott. Ennek Takács Ferenc volt az elindítója és motorja. Egy specializációval felérő kínálatot hozott létre. *From Swift to Beckett* című áttekintő előadása mellett Joyce-ról, Beckettről, Flann O'Brientről tartott órákat, mellette Lojtkó Miklós ír történelmet, és – mint külsősök – Messterházi Márton ír drámát, Kovács Gáborján mitológiát, Pődör Dóra ír nyelvet tanítottak. Én költészetet. Komoly kapcsolatunk alakult ki az Ír Nagykövetséggel, amely a mai napig nagyvonalúan támogatja a teljes hazai irlandisztikát, például hallgatói ösztöndíjakkal. Azonban az egykori kínálat erősen lecsökkent, ma kevesebb ír tárgyú órát hirdet meg a Tanszék.

De azért, ahogy látom, továbbra is jelen van a kurzuskínálatban.

Gondolom, a beszélgetés mögött kimondatlanul ott lapul, hogy mára megváltozott a helyzet. Valóban, és több okból is. Az angol szaknak nincs meg az félig-meddig tiltott varázsa, mint korábban. A megnőtt hallgatói létszámmal – amikor tanszékvezető voltam, volt félv, amikor 2014 beiratkozott hallgatónk volt öt évfolyamon – nem járt együtt a Tanszék személyi és anyagi

fejlesztése. És természetesen nem teremnek évente százával az elhivatott anglisták. Az ide jelentkezők többsége diplomát akar, és nem is titkolja, mennyire feleslegesnek tartja, hogy irodalmat, pláne költészetet, nyelvészetet, történelmet kell tanulnia. Azt nem sikerült megtudnom, mit szeretnének, de a felsőoktatás dolga lenne olyan képzést nyújtani, ami általánosan hasznos és vonzó. Amikor bevezették az úgynevezett bolognai rendszert, az alapszakos képzést hozzá lehetett volna igazítani a megváltozott helyzethez, és olvasni, írni, tanulni tanítani, persze angol irodalmi, nyelvészeti, kulturális anyagon keresztül elsajátíttatni a bölcsészettudomány és a kritikai gondolkodás alapjait, megnyitva a lehetőséget az elhivatott anglisták előtt a továbblépésre, a többieknek pedig, akik megállnak BA végén, hajlékony, jól használható bölcsészképzést nyújtva. Nem ez történt, de a Tanszék a maga módján mindig valami ilyesmire törekedett.

A hazai kulturális közvetítőszerp kétségkívül erősen csökkent. Ha jól érzékelem, eltolódott a súlypont. Mert másfelől a Tanszék oktatói érzékelhetőbben jelen vannak a nemzetközi anglisztikában. Egymás után je-

lentetik meg könyvvé formált disszertációikat és újabb könyveiket rangos angol-amerikai kiadóknál. A pénzühiány persze nem változik, sem egyéni, sem egyetemi szinten.

Amikor harminc éve Oberlinben voltam Fulbright-ösztöndíjjal, arra gondoltam, és talán nem tévedtem nagyon, hogy nyugodtan helyet cserélhetnénk egy évre az ottani, igen kiváló angol tanszékkel. Kicsit fellélegeznénk. A hallgatók észre sem vennék. Ez ma sincs másként.

a hazai kulturális
közvetítőszerp kétségkívül
erősen csökkent